

ВИРОБНИЦТВО ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

В.І. Ткачук, д.е.н., професор

М.І. Яремова, к.е.н.

Житомирський національний агроекологічний університет

Сформовані протягом останніх десятиліть протиріччя між економічними інтересами та екологічними обмеженнями досягли такого стану, що потребують опрацювання якісно нового підходу в організації аграрного природокористування, заснованого на гармонізації відносин суспільства, виробництва та довкілля. Таке поєднання можливе лише за умов системної консолідації державної політики, господарської діяльності підприємств та населення. Одним із ключових векторів поглиблення трансформаційних процесів в сільському господарстві є екологізація аграрного виробництва, головне завдання якої полягає в постійному нарощуванні виробництва органічної продукції.

Активізація процесу забезпечення екологічної спрямованості

аграрного виробництва потребує диверсифікації шляхів нарощування темпів виробництва органічної продукції, застосування екологобезпечних й енергозберігаючих технологій в сільському господарстві, широкого впровадження інноваційних розробок, здатних мінімізувати негативний вплив виробництва та переробки продукції на навколишнє середовище. Вирішення поставлених завдань можливе за допомогою впровадження органічного землеробства. Аграрії, здійснюючи свою діяльність на засадах органічного виробництва отримують істотні переваги. Найістотнішими є висока якість вирощеної продукції, державне сприяння виробництву, можливість виходу на зовнішні ринки збуту тощо.

Як свідчать результати дослідження, процес запровадження принципів органічного аграрного виробництва в практику господарювання в Україні відбувається надзвичайно повільно. За підрахунками фахівців частка потенційних споживачів екологічно чистої продукції в нашій країні становить близько 5 % всього населення. У той же час світові тенденції вказують на постійне зростання земельної площі під органічним сільським господарством, особливо це стосується країн Європи. Так, за останні роки у Польщі загальна площа, що використовується для вирощування екологічно чистої продукції, збільшилась удвічі, у Литві та Словаччині – на 75 %, у Португалії – на 34 %. Загалом у 2007 р. у світі під органічним сільським господарством перебувало 26 млн га, з них 6,9 млн га (2 % всіх сільськогосподарських угідь планети) – у Європі. При цьому, найбільші площі сертифікованих угідь були у США (400 тис. га), Аргентині (300 тис. га) та Італії (120 тис. га). За часткою органічних угідь у загальній площі сільськогосподарських земель країни найбільшими є Ліхтенштейн (26 %), Австрія (13 %) та Швейцарії (11 %).

У 2008 р. частка органічної продукції на світовому ринку продуктів харчування становить 2 %, а на ринку в межах Євросоюзу – 15 %. При цьому, найбільший попит на таку продукцію спостерігається у Німеччині, Італії та Франції. Швейцарія посідає перше місце в Європі за споживанням екологічно чистої продукції на душу населення. За прогнозами експертів у 2020 р. обсяги світового ринку екологічно чистих продуктів харчування можуть становити 200-250 млрд доларів США.

Правовою основою розвитку і функціонування органічного виробництва в Європі є низка постанов, прийнятих Радою Європи, а саме: Постанова Ради (ЄС) №209/91 24.06.91 про органічне виробництво аграрної продукції та посилення на аграрні продукти та

продукти харчування; Постанова (СЕС) №1804/1999 від 19.07.99, яка містить посилання на продукцію тваринницького походження; Постанова (СК) №94/92, яка визначає правила імпорту продукції органічного агровиробництва з третіх країн, чії критерії виробництва та система контролю були визнані ЄС. Ці документи визначають правила вирощування продукції рослинництва, утримання основних видів худоби (коней, корів, овець, домашньої птиці), виготовлення харчової продукції, встановлення вимоги щодо здійснення інспекцій, регламентують порядок маркування екологічно чистої продукції, а також режим імпорту продукції з третіх країн.

Наведені вище вимоги поширюються на всі країни-члени ЄС. Проте, кожна держава має право встановлювати внутрішні правила органічного виробництва, які не можуть бути менш суворими, аніж передбачені постановами ЄС. Швеція, Литва, Латвія, Данія, Франція та інші європейські держави розробили свої власні системи національного контролю та національний логотип екологічно чистої продукції. Цікавим прикладом є Франція, яка деталізувала та підвищила вимоги щодо ведення органічного агровиробництва (особливо у тваринницькому напрямі) для національних виробників та імпортерів цієї продукції. У Франції розроблено товарний знак АВ, який гарантує, що продукція на 95 % складається із речовин, отриманих внаслідок органічного виробництва (нижня межа становить 70 %).

Із європейського досвіду, показники урожайності сільськогосподарських культур, вирощених за органічними технологіями, в середньому на 30-40 % нижчі, залежно від країни, регіону та виду продукції. У країнах Центральної та Східної Європи показники врожайності зернових, одержаних за традиційними та органічними технологіями, майже однакові. Разом із тим, основна частика органічних ферм у Європі має більшу площу, ніж традиційні. Затрати праці на органічній фермі рослинництва залежать від виду продукції та розміру ферми і в середньому вищі на 10-20 %. Затрати праці у тваринництві органічного виробництва залишаються на незмінному рівні, проте кількість тварин із розрахунку на 1 га менша на 60-80 %, порівнюючи з традиційними фермами. Прибуток органічних ферм досягає 100-130 % рентабельності традиційних ферм, проте цей показник коливається залежно від країни та виду продукції. У деяких країнах завдяки фінансовій підтримці Спільної аграрної політики ЄС органічні ферми стали рентабельнішими. Наприклад, у Австрії, Німеччині та Швейцарії державні виплати становлять 16-24 % прибутку. Без державної підтримки перехід на органічне виробництво

в Європі буде збитковим.

Наявні загальноєвропейські та світові тенденції свідчать про істотне зростання частки органічних продуктів харчування в загальній структурі виробництва аграрної продукції. Всезростаючий попит на органічну продукцію сільського господарства ставить перед Україною якісно нові завдання та формує перспективи розвитку аграрного сектора з огляду на наявні природно-кліматичні та науково-технічний потенціал нашої країни.

У широкому контексті органічне сільське господарство – це практична реалізація в сфері аграрного виробництва загальної концепції «сталого (екологічно і соціально збалансованого) розвитку», що задовольняє потреби сьогодення, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Воно дозволяє в перспективі узгодити і гармонізувати економічні, екологічні та соціальні цілі в галузі сільського господарства.

Україна входить до двадцятки світових країн лідерів органічного руху. На її території у 2008 р. займалися органічним виробництвом 118 підприємств на загальній площі 269984 га ріллі. Водночас слід відзначити причини, які перешкоджають широкому поширенню органічного сільського господарства:

- недостатня підтримка й визнання з боку державних організацій (консультаційних служб, сільськогосподарських шкіл, міністерств, вузів);
- відсутність інформації, особливо про такі аспекти, як організація праці, ринкова економіка, економіка й організація виробництва в екологічному сільському господарстві;
- відсутність можливостей навчання, особливо в професійних училищах і технікумах, а також слабкий розвиток консультаційної служби;
- повільне освоєння ринку збуту органічної продукції.

Для пришвидшення розвитку органічного сільського господарства в Україні потрібно законодавчо закріпити протекціоністські заходи, а саме: підвищити мито на ввезення хімічних добрив; запровадити преміювання за зменшення використання хімічних та мінеральних добрив; виділити кошти на розвиток організованих ринків органічної продукції тощо.

Вважаємо за доцільне у процесі розвитку і становлення органічного сільського господарства в Україні залучати фермерів до розроблення програм та підготовці змін до нормативно-правових актів, які регламентуватимуть виробництво органічної продукції. Така практика широко використовується в державах Європейського союзу, і

це природно, оскільки фермерські господарства – безпосередні виробники – у співпраці з дорадчими органами можуть поєднати практику з науковими досягненнями і на цій основі внести конструктивні пропозиції щодо коригування заходів державної підтримки та регулювання цієї сфери.

Вирішення проблеми екологізації аграрного виробництва дасть змогу задовольнити економічні, соціальні та екологічні інтереси. На національному рівні матиме місце покращення стану природних ресурсів, залучених у сільськогосподарське виробництво, зросте експортний потенціал органічного виробництва, збільшиться кількість робочих місць в галузі; на регіональному рівні – задовольнятимуться потреби в чистому навколишньому природному середовищі та якісній сільськогосподарській продукції; на підприємницькому – зросте дохідність бізнесу та підвищиться його соціальна відповідальність.

Економічна політика держави, спрямована на забезпечення політики екологізації всіх сфер суспільного виробництва, враховує:

- розроблення інституціонального базису функціонування агропромислового комплексу відповідно до принципів сталого розвитку;

- виконання соціальних гарантій населенню, і, передусім, передбачених законом прав громадян на охорону здоров'я;

- визначення основних напрямів і пріоритетів екологізації аграрного сектора економіки;

- створення умов для функціонування економічного та організаційного механізмів екологізації АПК (інвестиційна, фінансово-кредитна політика, неподаткові методи активізації процесів екологізації, формування міжбюджетних відносин, розвиток екологічної інфраструктури, ринку агроекологічних послуг, створення мотиваційного і стимулюючого механізмів, стратегії системної агроекологічної освіти);

- створення системи інформаційного забезпечення і моніторингу сталого розвитку всіх сфер агропромислового комплексу;

- розвиток процесів інтеграції в систему світогосподарських зв'язків, що передбачають участь у міжнародних природоохоронних угодах, запобігання екологічному демпінгу, адаптацію до норм і правил функціонування СОТ.

Таким чином, реалізація зазначених завдань дасть змогу досягти стабілізації стану природного середовища. Очікувані результати будуть виражені у зниженні забруднення навколишнього природного середовища відходами сільськогосподарського виробництва, поліпшенні екологічного стану середовища, як складової якості життя

і здоров'я населення; забезпеченні раціонального природокористування нинішніми поколіннями і збереженні потенціалу природного середовища для життя і діяльності майбутніх; реалізації продовольчо-екологічної безпеки держави; наукомісткому і високотехнологічному розвитку сільського господарства та суміжних з ним галузей.

Список використаної літератури

1. Про безпечність та якість харчових продуктів: закон України від 23.12.1997р. №771 (у ред. Закону України від 16.09.2005р. №2809-IV) // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – №50. – Ст. 533.

2. Closing the gap: global potential for increasing biofuel production through agricultural intensification / M. Johnston, R. Licker, J. Foley [et al.] // Environ. Res. Lett. – 2011. – V. 6. – P. 1–11.

3. Fischer, G. Global bioenergy potentials through 2050 / G. Fischer, L. Schrattenholzer // Biomass Bioenerg. – 2001. – V. 20. – P. 151–159.

4. Global production networks and the analysis of economic development / J. Henderson, P. Dicken, M. Hess [et al.] // Review of International Political Economy. – 2002. – № 9. – P. 443–464.